

6. **Imenična sklonidba.** U padežima koji imaju više nastavaka (npr. G mn. imenica tipa *krletka*) prednost se daje razlikovnijemu liku. U I jd. imenica i-sklonidbe valja rabiti i nastavak *-ju* (dakle *povijesti / poviješću, stvari / stvarju*). Zbog dealomorfizacije ne provodi se palatalizacija u D jd. imenica tipa *bitka, krletka (bitki, krletki)*, kao i u nazivima biljaka (*jagorčiki, planiki*).
7. **Mocijski parnjaci.** Ženski mocijski parnjaci tvore se jednako za zvanja kao i za zanimanja: *asistentica, redovita profesorica, predsjednica vlade, liječnica, odgajateljica, psihologinja ...* Pišu se u glavama članaka kao kvalifikativi s općom napomenom da je kvalifikativ zanimanje, a ne zvanje.
8. **Pridjevno-zamjениčna sklonidba.** U pridjevno-zamjениčnoj sklonidbi jedninski se genitivni navezak *-a* piše bez obzira na broj genitivnih likova u nizu (*našega hrvatskoga materinskoga jezika*). U dativu *-u* nije navezak već završni nastavačni fonem, pa se uvijek piše (*našemu hrvatskomu materinskomu jeziku*), a u lokativu je nastavak *-mø* (*našem hrvatskom materinskom jeziku*). U instrumentalu je nastavak *-im* ili u naglašenim položajima *-ime* (*tim nepredvidivim tijekom; povrijedio si ga time*). Množinski nastavci u DLI *-im, -am / -ima, -ama* raspodjeljuju se također položajno (*trudio se svim silama; žalio se svima*).
9. **Enciklopedijsko-leksikografski stil.** U enciklopedijskim se člancima iznose znanstveno provjereni podaci i činjenice. Odlikuje ih sažetost i jednostavnost iskaza te jednoznačnost nazivlja. Po jednostavnosti iskaza enciklopedijski se stil razlikuje od znanstvenoga, a po jednoznačnosti nazivlja i sažetosti od publicističko-esejističkoga te ga stoga ne valja miješati s njima.

PITANJA I ODGOVORI

PRAVOPISNE SITNICE KOJE PRAVE KRUPNE POTEŠKOĆE

 aš je pravopis prošao tešku političku školu jer je mijenjan ne samo pod utjecajem jezikoslovnih spoznaja nego i silom promjenjive političke vlasti. Da spomenem samo pravopisnu diktaturu 1929. ministra Bože Ž. Maksimovića – koji je imao nadimak Kundak jer je kao ministar unutrašnjih poslova kundačio Hrvate. Od njega u hrvatskome pisanju potječe sastavljeno pisanje *neću, nećeš...*, a učvrstilo se preko Novosadskoga dogovora i njegova

pravopisa i neki se i danas zalažu za nj kao za hrvatska rješenja. Neke od tih silom stečenih navika bile su uzrokom početnim kolebanjima u slobodnoj Hrvatskoj.

Ministarstvo znanosti, obrazovanja i športa osnutkom Vijeća za normu hrvatskoga standardnoga jezika krenulo je dobrim putem da nepotrebna kolebanja ukloni odlukama toga Vijeća, ali ih neki pojedinci ne prihvaćaju besmislenim izgovorom jer da nisu donesena jednoglasno. Da je izgovor besmislen, pokazuje protupitanje: kako bi bilo koje društvo moglo funkcionirati kad bi sve odluke morale biti donesene jednoglasno.

Na žalost, tu su se našli i neki pojedinci u Matici hrvatskoj koji su uspjeli provesti svoju volju u nekoliko pravopisnih sitnica koje još uvijek uzbujuju duhove, a među njima je i pisanje glasova *d*, *t* ispred *c*, *č*.

Poteškoće o kojima je ovdje riječ kod nekih pokazuju kako su jake navike koje su stekli u unitarističko doba, kod drugih da ne razumiju bit problema pa među njima ima i takvih koji druge poučavaju, ali ih zbog nerazumijevanja krivo poučavaju. I dobronamjerni koji bi htjeli svojim prihvaćanjem rješenja pridonijeti jedinstvu, osjećaju se zbunjeni i traže odgovore. I tako nas je Martin Jakšić – ne samo čitatelj Jezika nego pomalo jezikoslovni poslenik – zamolio da kažemo svoju riječ o tome problemu. Da nije te zbunjenosti dobronamjernih, ne bi trebalo o tome raspravljati jer je odlučnu riječ reklo Vijeće za normu i tako pokazalo da imamo državno tijelo koje suvereno odlučuje.

Razumljivo je što su odluke Vijeća prihvatili i hrvatski pravopisi Školske knjige, i školski i veliki, i da se tomu pridruži uredništvo Jezika. I ono treba poduprijeti rješenja koja vode pravopisnome jedinstvu. Međutim znanje o glasovima koje su podloga navedenom pitanju, već se nalaze u našim priručnicima, ali je zbog uskoga znanja široke publike potrebno opet o njima progovoriti. Glasovi *c* i *č* složeni su glasovi, sastoje se ugrubo rečeno od *t+s* i *t+š* kad se u oblicima imenica na *-dac*, *-tac*, *-dak*, *-tak* i imenice na *-tka* nađu u glasovnome skupu, nakon gubljenja nepostojanoga *a*, stvaraju jezične poteškoće. Dok smo pisali po morfonološkome pravopisu, tada nazvanim korijenskim, problem se nije vidio, jer se pisalo *d*, *t* jednako u svim skupovima: *gubitak*, *gubitka*, *gubiti*; *zadatak*, *zadatka*, *zadati*; *izvadak*, *izvadka*, *izvadci*; *uradak*, *uradka*, *uradci*...

Poteškoća je postala vidljiva kad smo prešli na fonološki (fonetski) pravopis. Po njemu je trebalo pisati *gubita*, *gubita*, *gu-*

bici; *izvadak*, *izvatka*, *izvaci*..., ali većinu takvih riječi Ivan Broz nije imao u svome pravopisu. Do krajnjih granica to je pitanje zaoštrio profesor Dragutin Boranić u svojem pravopisu iz 1921. jer je nastojao provesti bez iznimke fonetsko pravilo pa je imenica *mladac* u genitivu dobila lik *mlaca* i tako se izjednačila s genitivom imenice *mlatac*. Zato se Boranićevo pravilo o gubljenju *t* i *d* u praksi često nije poštovalo pa smo i u fonološko doba mogli vidjeti napisano *gubitci*, *izdatci*, *primitci*..., a osobito često u obliku *napitci* u ugostiteljskim objektima. To nije bilo samo zbog nemara ugostitelja, nego što se lik *napitci* mnogima činio neprimjerenim iz više razloga, spomenut ću sada dva.

Jedan je razlog što su se po fonetskom pravopisu neki oblici neutralizirali u jednom obliku, a to znači da se zatrla razlikovnost.

Tako su se u liku *leci* neutralizira *ledac* i *letak*, u *dočeci* - *dočetak* i *doček* u *počeci* - *poček*, *početak*; u *peci* množina imenice *petak* i imperativa glagola *peći*, u *reci* množina imenice *redci* i imperativa glagola *reći*; u liku *mlaci* bila je neutralizacija triju riječi, množina imenice *mladac* - *mlatac* i dativ imenice *mlaka*.

Znam da neki mogu prigovoriti da je ta neutralizacija veoma rijetko uzrok nesporazumima jer se unatoč tomu može znati što se htjelo reći.

Neke se od tih riječi slabo rabe, npr. *mlatac*, *mlaci* nekad je bila češća riječ kad se žito mlatilo, a danas je gotovo izvan upotrebe. Druge se riječi rabe u različitim surječjima, *letak*, *leci* u društvenom, političkome životu, a *ledac*, *leci* u fizici, ali je i tu *ledac* rijetka riječ jer se češće rabi *kristal*. Treće se istopisnice razlikuju naglaskom i kategorijom kojoj pripadaju, *reci* (imperativ od *reći*) - *reci* (*redci*), *peci* (imperativ od *peći*) i *peci* (*petci*), pogotovu što imenice i glagoli rijetko dolaze u istome surječju pa i kad se naglasak

ne obilježi, zna se o čemu je riječ. Ali književni jezik mora osigurati jednoznačnost za sve prilike pa kad razlika ostane samo na naglasku, pravopis traži da se onda naglasak obilježava. Zato smo kolega Moguš i ja u Hrvatskome pravopisu pojačali pravila o pisanju naglasaka.

Uz to pisanje nekih riječi bez *d*, *t*, njihov glasovni kostur tako osiromašuje da nije lako, jednostavno, od prve prepoznati njihovo značenje ili njihov osnovni lik, dakle piscima i čitateljima smeta i kad nema neutralizacije. Tako su se botaničari bunili kad su imenicu *štitak*, *paštitak* morali pisati *štici*, *paštici*. Sve je to bilo uzrokom da se norma nije poštovala, a onda su se i jezikoslovci zapitali zašto je to tako i propisali da se *t* i *d* ispred *c* i *č* ne gube.

Još ih je jedan razlog podupro u tome – izgovor. Kolega Brozović prije tridesetak godina u članku Dentali ispred afrikata; gube li se ili izgovaraju? O jednom starom pravopisnom i ortoepskom pitanju (Jezik, XX., Zagreb, lipanj 1963., str. 129. – 142.) pozabavio se tim problemom i ustvrdio da izgovorno *c* nije isto u riječima kao *dočeci* od *doček* i *dočetak*, da se i u *primici*, *napici*, *c* izgovara kao udvojeno *c*, i zaključio da bi ih onda trebalo različito i pisati. Međutim u ono vrijeme, na početku 70-ih godina prošloga stoljeća, nije bilo razumijevanja za takvu

promjenu pisanja koju su tražili Brozovićeви zaključci. Kad je nastala slobodna Hrvatska, vodeći hrvatski jezikoslovci pomislili su da je došlo vrijeme da se u toj kategoriji uvede pisanje *d*, *t*, i to bez iznimke.

Budući da su se tomu opirale neke veoma česte imenice, dopustili su iznimke jer su bile samo tri: *otac*, *sudac*, *svetac*. Teško bi bilo provesti da se piše *otca*, *sudca*, *svetca* jer bi onda trebalo pisati i *Otčenaš*, da dalje i ne nabrajam. Trebalo je uvesti iznimke. To je bilo toliko lakše što je i s njime pravilo bilo lako i jednostavno: *d*, *t* pišu u svim imenicama na *-dac*, *-tac*, *-dak*, *-tak*, *-tka*; *mladci*, *mlatci*, *redci*, *zadatci*, *dobitci*, *primitci*, *napitci*, a gube se u tri imenice: u imenica *otac*, *sudac* i *svetac*; *oca*, *suca*, *sveca*. Međutim ni tako jednostavno pravilo praksa u potpunosti nije prihvatila zbog općenitosti pravila, često se javljaju likovi *svetca*, *sudca*, pogotovu nakon pojave karizmatičara Zlatka Sudca.

Vijeće za normu uzelo je na razmatranje to pravilo i zaključilo da je dovoljno da iznimka bude samo imenica *otac*, *oca*. Očito da ih je vodilo to što to pravilo podupire bolju usustavljenost hrvatskoga standardnoga jezika. I veliki i mali pravopis Školske knjige morali su dati i svoj prilog tomu da se pravopisna norma što prije stabilizira. Jasno je da se i uredništvo Jezika treba pridružiti tomu nastojanju.

Stjepan Babić

KAKO SE PIŠE POSTOTAK?

amijećeno je da se posljednjih godina, pa i u stručnim časopisima, neujednačeno piše postotak (%). Jedni ga pišu rastavljeno (28 %), drugi sastavljeno (28%). Sve je učestalije pisanje

postotka sastavljeno i to iz dva razloga. Preuzima se američki način pisanja postotka. A oni koji posežu za hrvatskim jezikoslovnim priručnicima na to pitanje mogu naći izravan odgovor u Pravopisu MH gdje na str. 115. u izdanju iz 2007. piše da se znak za postotak piše „zdesna... priljubljeno bez razmaka (bjelina)... 25%... 1,5%“. U Babić-Moguševu